

Средното образование в България – винаги отличен резултат

Мълчанието на агнетата

Като човек роден, отрасъл и възпитан в годините на социализма, непосредствено след промените започнах да се интересувам от различни упадъчни и напълно погрешни капиталистически теории. По-долу следва текст, който извлякох от книгата *Public Sector Economics*; 4th Edition: C. V. Brown & P. M. Jackson Wiley-Jackson (1991).

„Системата на държавното образование е част от публичния сектор и черпи ресурси, принудително събрани, от частния сектор под формата на данъци. От тук ефективността при използването на ресурсите отделени за образование е първостепенен проблем на икономиката на публичния сектор. За данъкоплатците е важно дали техните пари се използват за повишаване благосъстоянието на обществото. Те искат не какъв да е резултат, а оптимален. От друга страна държавата включва в своята дейност функцията на социалната справедливост. Ето защо анализът на икономиката на публичния сектор, в това число на образованието, е насочен към намирането на баланса, който запазва ефективността в използването на ресурси и същевременно създава известна справедливост в обществото.“

Житейският ми опит включва 30 години работа като директор на училище – МГ „Баба Тонка“ в условията на капиталистическо строителство в България, 1988 – 2018 г. За съжаление, виждам, че както обикновените данъкоплатци, така и техните представители, началници, председатели и други партийни и държавни ръководители не са чели подобни теории, въпреки, че са преведени на български език.

От 2008 година се провежда задължителен държавен изпит /ДЗИ/ по български език и литература /БЕЛ/ и по избран от ученика поне един предмет. Провеждат се и различни национални външни оценявания /НВО/. Натрупано е огромно количество информация за отделните ученици, за училища, по общини, области и на национално ниво. Тази информация не е обработена и не е предоставена по разбираем и лесен за достъп начин на българския данъкоплатец. Изкушавам се да дам един пример за държава – отговорна към данъкоплатците си – Великобритания. Там също има министерство на образованието, но стиснатите англичани нямат РУО /какъв пропуск/. Правителството обаче е длъжно да представя подробна информация за резултатите от изхарчените пари за образование. Ако имате минимални познания по английски език, направете следния експеримент: отворете сайта

<https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-education>

Веднага ще видите в средата на екрана рубриката “School performance tables”. Чрез нея след няколко кликания ще можете да разгледате богата информация за представянето на училищата в Англия, държава с население повече от 65 000 000 души. Да продължим с експеримента. Отворете сайта на родното МОН: <https://www.mon.bg/> и се опитайте да направите същото – да разгледате информация за представянето на ученици от училища в България, територия с неуточно население, но приблизително 7 000 000 души. Успяхте ли? Сигурно обаче видяхте хубава снимка на министъра и разбрахте, какви големи усилия той полага за развитие на образованието. Само дето не е ясно какви са резултатите от тези усилия. Моето твърдо убеждение е, че образованието не се прави от и в МОН, то се случва в стотици училища, където хиляди, все още отдадени на децата, учители свещенодействат в класните стаи.

За съжаление държавата е засекретила резултатите от НВО и ДЗИ и ако някой данъкоплатец се опита да потърси информация за област, община или училище няма да намери. Няма сравняване, няма анализи, но така е по-добре за всички – всичко е точно. По-добре е за учителите – никой не ги критикува, по-добре е за директорите – никой не ги притеснява и проверява, добре е за МОН – министърът отчита, че навсякъде има шкафчета и интернет, че 20 000 напуснали училището са върнати обратно с внезапно пламнало ученолюбие /неясно докога/, следователно образованието процъфтява. Министър на образованието - най-сладкото министерско кресло. Изхарчваш милиарди левове народна пара, назначаваш на работа десетки началници и експерти, а не си длъжен да обясняваш, какви параметри на образованието се подобряват, какви са резултатите, а и никой не те пита. Вярно е, че в някой ВУЗ се намират недоброжелатели, които твърдят, че нивото на приетите за студенти ученици спада, но тези преподаватели скоро ще се пенсионират и техните заместници вероятно няма да забелязват нищо подобно.

Все поради липса на информация няма опасност след повишаване на заплатите на учителите с 20% да се влошат резултатите от обучението, просто защото няма такива. Както пее Висоцки: „... Красота, среди бегущих, первых нет и отстающих, бег на месте общеприимряющий ...“. Точно за образованието в България. Чудно е тогава за какви успехи се награждават началници на РУО, директори стават директори на годината, учители получават грамота „Неофит Рилски“ и т.н.

В началото на септември 2018 г., в Русе се проведе съвещание с директорите на всички училища в област Русе /традиционното есенно съвещание/. Началникът на РУО – Росица Георгиева гордо заяви: резултатите от НВО и ДЗИ вече не са важни, затова няма да ги представям, няма да правя анализ, няма да показвам класиране на училища, няма да искам да се набелязват мерки за подобряване, имаме друга, по-важна работа. Директорите в залата бурно аплодираха високоотговорната позиция на началника и се успокоиха ... Не ме разбирайте погрешно. Образованието не е състезание по успех между училищата. Но функционирането на толкова важна система без постоянен контрол и анализ на резултатите е пълен абсурд. За сравнение ще споделя опита ми при работата с фондация „Америка за България“. Участвах в квалификационна дейност на фондацията за директори на училища. Това беше най-смислената и добре организирана квалификация в живота ми, за съжаление в самия край на трудовата ми дейност, малко преди да ме принудят да напусна. На едно от занятията служител на фондацията представи млад, добре изглеждащ господин, като специалист от компания, наета от фондацията да оцени работата ѝ. Той присъстваше на занятият и наблюдаваше работата. Бях вече в Русе, на работното си място, когато получих писмо чрез електронната поща с молба да попълня анкета, към която имаше линк. Оказа се, че анкетата е анонимна и е от компанията наета да оцени работата на фондацията. Почти половин час отговарях на всевъзможни въпроси, за да може да се изясни дали фондацията харчи пари и организира дейността си оптимално. Доколкото си спомням бюджетът за образование на фондацията беше 2 милиона лева. За да се провери разумното харчене на тази сума, беше наета външна специализирана фирма! Годишно бюджетът за образование в България е по-голям от 2 милиарда лева и нараства. Кой анализира резултата от харченето на тези пари, насила събрани от данъкоплатците и анализира оптималното функциониране на МОН? За да бъде трагедията пълна ще припомня, че без да се закриват структури в МОН се създава нова структура – Национален инспекторат. Нови щатове, нови харчове за сметка на данъкоплатците. Новата структура ще инспектира училищата. Интересно е как ще стане това, след като няма съхранена и обработена информация за резултатите от НВО и ДЗИ, на базата на която да се проследяват постиженията на учениците и училищата. Дали

не трябваше тази структура да бъде извън МОН? Дали не трябва да се предвиди премахването на РУО? Инспектирането на училища е доста добре развито в Англия. Полюбопитните трябва да потърсят “Handbook for inspecting secondary schools”, издание на Office for Standards in Education под редакцията на David Bell, Her Majesty’s Chief inspector of Schools in England.

Образованието в родината ни е уникална структура – огромен бюджет, десетки хиляди работещи, стотици хиляди учаци, но не се отчитат никакви резултати. Никой не знае и не се интересува на добре ли върви или на зле. Доскоро имаше оживена дискусия за изхарчването на около 2 милиарда лева за бойни самолети /вече няма/. Почти денонощно всевъзможни специалисти се изказваха и правеха анализи. За последните десет години в системата на средното образование бяха изхарчени 20 /двадесет/ милиарда лева, но ние не знаем какви са резултатите, каква е ползата, каква е тенденцията. В същност, май резултатите от международното изследване PISA се влошават, но по-добре е да мълчим, да се снишим. Ние знаем как да замажем положението – ще намалим броя на точите за тройка на матурата, така, че да няма много двойки, ще променим оценяването на НВО в седми клас – вместо разбираемите от всички числа от 2,00 до 6,00 ще показваме точки от 0 до 100 и ще се радваме, че ученикът е изкарал 20 точки. И разбира се ще мълчим. Мълчанието на агнетата.

Вероятно ще ме обвините в черногледство, затова завършвам с цитат от доклад за България на Световната банка във връзка с реформата на образованието:

„Въпреки че измерването на въздействието на реформите върху качеството на образованието е важно, не съществува национален стандартизиран тест за тази цел. Националното външно оценяване не е предназначено да измерва напредъка на обучението на учениците във времето. Националните изпити оценяват след 4., 5., 6., 7. и 12. клас, но не са съпоставими във времето и най-важните – след 7. И 12. клас – са за подбор в по-високите нива на образование.

Може да се използва национален стандартизиран тест за измерване на въздействието на реформите върху качеството. Това може да изисква подобрения в националните тестове, за да се осигури сравнимост във времето и публикуване на резултатите. Алтернатива би било да се създаде отделен национален стандартизиран тест за тази цел. И в двата случая резултатите трябва да бъдат публични, разпространени, анализирани и използвани за политиката и стратегията, и да са съпоставими във времето и по класове/випуски. Така подсилена, системата за оценка следва да бъде съобразена с рамката за отчетност и автономия.

Националното оценяване е необходимо за измерване на напредъка и добавената стойност в училищата, и за определяне на способността на родителите и местните власти да държат отговорни директорите. Съществуващото национално оценяване може да бъде направено по-подходящо за наблюдение на промените в качеството, произтичащи от реформата.

09.03.2019 г.

Митко Кунчев